

ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА

кандидата психологічних наук, доцента Сили Тетяни Іванівни
на дисертацію Смотрицького Андрія Валерійовича

«Дозвіллево-танцювальні практики як засіб соціально-психологічної адаптації
мігрантів»,

представлену на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук
зі спеціальності 19.00.05. – соціальна психологія; психологія соціальної роботи

Важливою сутнісною характеристикою сучасного глобалізованого світу є невинне збільшення потоку міграційних процесів. У відповідь на це в останні десятиліття в зарубіжній психології, соціології, соціальній роботі, а також інших галузях наукового знання розгортається дискурс, спрямований на прогнозування наслідків мультикультуралізму як нової реальності в різних спільнотах, дослідження психологічних особливостей соціальної інтеграції мігрантів у нові умови буття, а також пошуки конструювання продуктивних, гармонійних відносин мігрантів і місцевого населення. У цьому контексті актуальним є виявлення механізмів соціально-психологічної адаптації мігрантів, умов і чинників конструктивної соціальної активності мігрантів і представників місцевої спільноти, а також тих соціально-психологічних ефектів, які досягаються в результаті включення особистості в суспільні процеси в умовах міграції.

Відтак, пошук практичних засобів соціально-психологічної адаптації мігрантів, які забезпечують особистості здатність до балансу між відповідністю соціальним вимогам і збереженням власної індивідуальності при самореалізації, а також сприяють формуванню суб'єкт-суб'єктного типу стосунків з представниками місцевого населення, постає в якості важливої проблеми сьогодення на тлі значного посилення міграційних переміщень. Вирішенню цієї надзвичайно актуальної в глобалізованому світі проблеми присвячено дисертаційну роботу А. В. Смотрицького. З огляду на те, що ресурс соціально-психологічної адаптації мігрантів великою мірою визначається саме їх включенням в інституційні й неформальні мережі міжособистісних зв'язків і

взаємодій, дисертант знайшов досить оригінальний підхід у пошуку засобів підвищення цього ресурсу – через сферу дозвілля, а саме – використання з цією метою дозвіллево-танцювальних практик.

У цьому зв'язку дисертація Смотрицького А.В. не тільки відкриває цікаві наукові перспективи, але й пропонує діагностичні і соціально-психологічні інструменти для безпосередньої практичної роботи психологів, соціальних працівників, фахівців із танцювальної терапії.

Структура дисертаційної роботи виважена, має всі необхідні складові елементи і підпорядкована досягненню мети. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

У вступі обґрунтовано актуальність проблеми, визначено мету і завдання дослідження, об'єкт і предмет, висвітлено наукову новизну одержаних результатів, а також теоретичне і практичне значення роботи. Мета дисертаційного дослідження визначена чітко, поставлені завдання спрямовані на її досягнення.

Привертає увагу обсяг виконаної роботи, а також поєднання якісних і кількісних методів емпіричного дослідження: включене спостереження, глибинне інтерв'ю, фокусоване групове інтерв'ю, опитування, тестування, контент-аналіз, експертна оцінка для виявлення тезаурусу адаптаційного потенціалу дозвіллево-танцювальних практик; формувальний експеримент. Крім цього, розроблено й апробовано в процесі дослідження три авторські діагностичні методики.

Дисертантом проаналізовано та узагальнено велику кількість наукових джерел стосовно проблеми дослідження, що дозволило теоретично обґрунтувати концептуальну модель стильової імпровізаційної взаємодії як засобу соціально-психологічної адаптації мігрантів та розробити програму емпіричного дослідження. Детально висвітлена в дисертації програма дослідження є чіткою і структурованою, використані методи збору, обробки та

аналізу інформації відповідають поставленій меті та завданням наукового пошуку. Результати оброблені за допомогою статистичних методів, зокрема, методів порівняльної статистики, кореляційного і факторного аналізів, що суттєво підвищує довіру до зроблених дисертантом висновків.

Наукова новизна дослідження не викликає сумнівів, а практичне значення результатів дослідження Смотрицького А. В. полягає у можливості застосування розроблених принципів і практичних рекомендацій щодо діагностики та оптимізації соціально-психологічної адаптації мігрантів у консультативній, психотерапевтичній, навчальній, тренінговій психологічній діяльності. Дисертантом надано п'ять довідок про впровадження результатів дослідження.

У першому розділі «Теоретико-методологічний аналіз дозвіллево-танцювальних практик як засобу соціально-психологічної адаптації мігрантів» дослідник докладно аналізує загальні підходи до розуміння соціально-психологічної адаптації особистості, зокрема, адаптації мігрантів. Дисертант позначає вектори соціально-психологічної адаптації мігрантів у мегаполісі як основні напрями реалізації складного адаптаційного процесу.

Визначено також поняття «дозвіллево-танцювальні практики» через виділення соціально-психологічних складових, проведено феноменологічний аналіз дозвіллево-танцювальних практик як можливого засобу соціально-психологічної адаптації мігрантів.

У другому розділі «Емпіричне дослідження дозвіллево-танцювальних практик як засобу соціально-психологічної адаптації мігрантів» дисертантом представлено концептуальну модель стильової імпровізаційної взаємодії як засобу соціально-психологічної адаптації мігрантів, описано організацію етапів дослідження, обґрунтовано добір діагностичного інструментарію та формування вибірки. Основна ідея, описана моделлю Смотрицького, на нашу думку, полягає в тому, що підлаштування власного тіла і рухів під танцювальний стиль з його особливостями і межами індивідуального самовираження дає мігранту

своєрідну модель адаптації до нових соціальних умов і культурних норм нової країни через пошук власного самовираження ніби «в стилі» нової культури. Стильова імпровізація в танці може давати насолоду і самоповагу, як і адаптація до нового соціуму може стати одночасно способом вільного пошуку індивідуального самовираження. У другому розділі подано результати емпіричного вивчення особливостей соціально-психологічної адаптації добровільних мігрантів, доведення інтегруючої функції дозвілєво-танцювальних практик та механізмів адаптації в дозвілєво-танцювальних практиках. Емпіричне дослідження виконане на достатній базі респондентів, які є мігрантами, що дало змогу виявити статистично значущі зв'язки між оцінками важливих для адаптації якостей людини і тих якостей, які розвивають танцювальні практики.

У третьому розділі «Механізми танцювальної стильово-імпровізаційної взаємодії в соціально-психологічній адаптації мігрантів: формувальний експеримент» дослідником описано й обґрунтовано програму організації та методики проведення формувального експерименту, представлено створення і апробацію авторської методики процесуальної діагностики (експертної оцінки) поведінкових показників, які відображають дію механізмів стильової імпровізації, проаналізовано результати формувального етапу дослідження. Теоретично виділені вектори соціально-психологічної адаптації, підтвержені на констатувальному етапі дослідження, було покладено в основу формувальних засобів, використаних у тренінгу підвищення адаптивного потенціалу. Результативність тренінгу доведена за допомогою стандартизованих психодіагностичних методик, які зафіксували значущі зміни в експериментальній групі досліджуваних.

На основі аналізу дисертації, автореферату та публікацій робимо висновок, що рецензована робота є самостійним завершеним дослідженням, яке характеризується новизною, має теоретичну та практичну значущість.

Дисертант дійсно має авторське, оригінальне бачення проблеми, що розглядається; а в процесі представлення матеріалів дослідження в тексті дисертації він веде діалог з читачем, обґрунтовує, логічно та послідовно доводить висловлені ним припущення. Складність предмета дослідження аж ніяк не стала чинником складнощів у викладенні думок Андрієм Валерійовичем: текст досить легко сприймається і його логіка цілком зрозуміла читачеві.

Дисертація масштабна за замислом та його втіленням, має значення для науки і практики, адже використання отриманих теоретичних та емпіричних результатів сприятиме підвищенню соціально-психологічної адаптації мігрантів, дозволить оптимізувати цей процес у період кардинальних змін соціального середовища, як самим суб'єктам адаптації, так і всім структурам, які зацікавлені в організації цього процесу заради психосоціальної допомоги власним клієнтам.

Загальні висновки до дисертаційної роботи, а також висновки за окремими розділами – ґрунтовні, лаконічні та інформативні.

Основні результати роботи висвітлено у 11 публікаціях, з яких – 6 статей у фахових виданнях, включених до переліку МОН України, також у їх числі 3 – у виданнях, що індексуються міжнародними базами даних.

Вивчення тексту дисертації, її автореферату та опублікованих праць дає підстави для висновку про те, що розглянута робота є результатом ґрунтовного та глибокого дослідження її автором притаманних дозвіллево-танцювальним практикам механізмів соціально-психологічної адаптації мігрантів, що розкривають можливості використання цих практик для забезпечення ефективності соціальної інтеграції добровільних мігрантів у мегаполісі.

Оцінюючи дисертаційну роботу А. В. Смотрицького в цілому позитивно, доцільно висловити деякі зауваження та побажання, здебільшого дискусійного, проблемно-розвивального характеру:

1. В основу дисертаційного дослідження покладено поняття «соціально-психологічна адаптація». Автором у підрозділах 1.1, 1.2 здійснено досить ґрунтовний аналіз категорій «соціальна адаптація», «соціалізація», «особистісне зростання», «акультурація» в різних соціально-психологічних концепціях, надано пояснення щодо особливостей використання обраної термінології дослідником. Разом із цим, введення в систему теоретичного аналізу таких понять, як «соціальна інтеграція» і «ресоціалізація» значно посилило би теоретико-методологічну частину дослідження в контексті соціальної ситуації спільноти, що досліджувалася, а саме – добровільних мігрантів.
2. На нашу думку, в роботі недостатньо розгорнуто обґрунтування того, чому три виокремлені механізми соціально-психологічної адаптації, властиві дозвіллево-танцювальним практикам, об'єднуються загальним терміном «стильова імпровізаційна взаємодія»?
3. На с.89 дисертації, в описі попереднього розвідувального етапу дослідження, автор ставить завдання «уточнення концептуального апарату дослідження, емпіричної верифікації концепту «соціально-психологічна адаптація» (його представленості у репрезентаціях мігрантів)». На нашу думку, результати асоціативного експерименту, заявленого автором як методу збору даних про соціальні уявлення (с.89-90), представлені в роботі досить поверхово: не повністю зрозуміло, які саме асоціативні поняття утворюють ядро та периферію соціальних репрезентацій мігрантів щодо явища соціально-психологічної адаптації.
4. Формувальний експеримент засвідчив ефективність впливу дозвіллево-танцювальних практик на процес і результат соціально-психологічної адаптації мігрантів, що підтверджується і математичними методами статистики, – заміри проводилися до і після тренінгу. У той же час, постає питання про сталість отриманих результатів: наскільки позитивна

кумулятивна динаміка механізмів стильової імпровізації, досягнута під час тренінгу, виявляється у повсякденному житті мігрантів через більший проміжок часу (місяць, півроку, рік) по його завершенню?

Висловлені нами зауваження і побажання обумовлені складністю наукової проблеми, яку вирішував автор, і жодним чином не впливають на загальну позитивну оцінку роботи.

Таким чином, дисертаційна робота «Дозвіллево-танцювальні практики як засіб соціально-психологічної адаптації мігрантів» виконана на високому науковому рівні та відповідає всім вимогам п.п. 9, 11, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння наукового звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 року №567, які висуваються до дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук. Автор дисертації – Смотрицький Андрій Валерійович – заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.05 – соціальна психологія; психологія соціальної роботи.

Кандидат психологічних наук,
доцент, декан факультету соціальної роботи
Чернігівського національного технологічного
університету

Т. І. Сила

Підпис Сили Т.І. засвідчую:

Перший проректор Чернігівського
національного технологічного
університету

О. О. Новомлинець